

SIEGFRIED LENZ

EKMEK VE
OYUNLAR

ROMAN

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
AYŞE SARISAYIN

Siegfried Lenz
EKMEK VE
OYUNLAR

Can Yayınları: 1758
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 704

Brot und Spiele, Siegfried Lenz
© Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg, 1959
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2005

1. basım: Ağustos 2008

Yayına Hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Serap Bertay
Düzelti: Fulya Tükel

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0973-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Siegfried Lenz
EKMEK VE
OYUNLAR

ROMAN

Almanca aslından çeviren
AYŞE SARISAYIN

CAN YAYINLARI

Siegfried Lenz, 1926'da Doğu Prusya'daki Lyck'te doğdu. Askerliğini 1943-1945 yılları arasında donanmada yaptı. 2. Dünya Savaşı'nın bitiminden kısa süre önce Danimarka'ya kaçarken, İngilizlere esir düştü. Savaşın sonraserbest bırakıldı. 1946-1950 arasında Hamburg Üniversitesi'nde felsefe, İngiliz dili ve edebiyatı ve edebiyat bilimi eğitimi aldı. Öğrenimini yarıda keserek *Die Welt* gazetesinde haber muhabirliği yaptı, ardından yine aynı gazetede kültür ve edebiyat sayfası sorumlusu olarak çalıştı. Yazarlık yaşamına 1951 yılında başladı. 1952'de, Nazilerin zarar verdiği Alman diline ve edebiyatına eski saygınlığını kazandırma amacıyla kurulan ve yazarın toplumsal yükümlülüğünü vurgulayan edebiyat topluluğu Grup 47'ye katıldı. Günter Grass'la birlikte SPD (Alman Sosyal Demokrat Partisi) saflarına katıldı ve Willy Brandt'ın Doğu politikasını destekledi. 1970'te Willy Brandt'ın daveti üzerine, Almanya-Polonya Antlaşması'nın imzalanması vesilesiyle Günter Grass'la birlikte Varşova'ya gitti. 1973'te Alman Dil ve Edebiyat Akademisi üyeliğine seçildi. Roman, deneme, öykü dallarında ürün veren, radyo ve sahne için tiyatro oyunları yazan Siegfried Lenz, pek çok saygın ödüle değer görüldü. Aldığı önemli ödüller arasında 1961 Bremen Edebiyat Ödülü, 1979 Andreas Gryphius Ödülü, 1984 Thomas Mann Ödülü, 1988 Alman Yayıncılar ve Kitapçılar Birliği Barış Ödülü ile 1999 Frankfurt Şehri Goethe Ödülü sayılabilir. Son olarak 2003'te Johann Wolfgang von Goethe Altın Madalyası ile onurlandırılan yazarın yapıtları bugüne kadar Türkçe de dahil olmak üzere otuzdan fazla dile çevrildi. Siegfried Lenz, savaş sonrası Alman edebiyatının en önemli yazarlarından ve çağdaş romanın öncülerinden sayılmaktadır. Lenz, Hamburg ve Leböllykke'de (Danimarka) yaşıyor.

Ayşe Sarısayın, 1957 yılında İstanbul'da doğdu. Ortaöğrenimini İstanbul Alman Lisesi'nde tamamladıktan sonra, kimya mühendisliği ve işletme eğitimi gördü. Özel bir ilaç şirketinde yönetici olarak çalışıyor. Evli ve bir oğlu var. Babası Behçet Necatigil'in çeviri şiirlerini (*Yalnızlık Bir Yağmura Benzer*, Adam Yayınları, 1984) ve aile mektuplarını (*Serin Mavi*, YKY, 1999, Selma Esemem ile birlikte) yayına hazırladı. Babasına ilişkin anılarının yer aldığı *Çok Şey Yarım Hâlâ* adlı kitabı 2001 yılında (YKY) yayımlandı. *Denizler Dört Duvar* (Can Yayınları, 2003) adlı ilk öykü kitabına 2004 Yunus Nadi Öykü Ödülü verildi. *Yorgun Anılar Zamanı* (Can Yayınları) ile 2005 Sait Faik Hikâye Armağanı'na değer görüldü. Son olarak *Karakalem Resimler* (2008) adlı öykü kitabı yayımlandı. Çocuklar için Erich Kästner'in *Don Kişot'u* (Can Çocuk) ile Karl Ewald'ın *Tabiat Ana Anlatıyor* (Can Çocuk) adlı kitabını çevirdi.

Yüz mil koşması gereken biri, doksanıncı milin yolun yarısı olduğunu düşünmelidir.

Japon atasözü

Bu kez kazanmayacak. Katılması bir hataydı, Wie-gand'ın saçma bir düşüncesi. Kazanma şansının olması için otuz dakika koşması ve eski rekoruna ulaşması gerekiyor, oysa bunu asla yapamayacak, asla. Yarışa katılan ve koşuya başlamak için son hazırlıklarını yapan sekiz koşucu içinde en yaşlısı, o. Koşucular, kas-larını gevşeten sıcaklığı son ana dek korumak için eşofmanlarını yavaş yavaş çıkarıyorlar. Şimdi güneş görünüyor, keskin ışınları yağmurun ardından stadyu-ma düşüyor, otlar güneşin altında ışıltıyor, pistte küçük su birikintileri parlıyor, ama daldan dala dola-şan rüzgâr dinmek bilmiyor, tribünün çatısından aşağı-ya doğru eserek sabahtan beri yarışları etkiliyor... Hayır, Bert bu kez kazanmayacak, bu kez ilk üç arasın-da bile yer almayacak. Huppert'in aşıl tendonundaki sakatlığa rağmen daha fazla şansı olabilirdi, oysa Bert'i onun yerine soktular yarışa, bu kez kaybedecek... Çim-de birkaç sprint yapıyor, kollarını öne uzatıp koşarak ısınma hareketleri yaparken tribünlere doğru bakıyor, beni görmeden, bana bakıyor. Beni mi arıyor? Hiçbir şey olmamış gibi ayağa kalkıp ona el sallamamı mı bekliyor?.. Solgun yüzüne şaşkın, çaresiz bir gülümse-me yerleşmiş, ellerini saçlarının arasından geçiriyor, ensesinde birleştiriyor ve tribünlere bakınıyor. Evet, yaşlı, bu yarış için fazla yaşlı ve şimdiden, daha başla-madan kaybetmiş gibi görünüyor. Ancak bu yarıştan çok daha fazlasını kaybedecek. Onu son kez yarıştırdıklarını hissediyor ve bir yıl sonra, herhangi bir

yedekten başka bir şey olamayacağını biliyor. En acı vedasını yaşayacak... Beyaz önlüklü şeker, sosis ve gazoz satıcıları geçiş koridorlarında duruyor, yer göstericiler ise direklerin önünde. Aşağıdaki çimlerde süre hakemleri ellerini kaldırarak hazır olduklarını işaret ediyorlar. Her yer öylesine sessiz ki, bayrakların rüzgârda dalgalanırken çıkardıkları tok sesler bile duyuluyor, hiçbir şey starttan önceki bu sessizlik kadar acımasız değil, huzursuzluğun en yoğun biçimde dile getirilişinden başka bir şey olmayan bu gergin ve zorunlu sessizlik her zaman aynı. Start hakemi herkesi yerlerine çağırıyor, on bin metre koşusunu Larsen başlatacak. Kırmızı hakem giysisiyle bir turpa benziyor, nasıl da kısa boylu ve tıknaz, hiçbir şey, ama hiçbir şey geçmesini ele vermiyor, on sekiz yıl önce, biri ünlü bayrak yarışında olmak üzere iki dünya rekoruna sahip olduğunu belli eden hiçbir şey yok. İki elinde birer tabanca, start çizgisine doğru sallanarak yürüyor. Ağır ağır yerlerini alan koşuculara bakıyor, sırtlarını dikleştirip başlarını eğerek çömelmelerini bekliyor... Hayır, Bert kazanmayacak, onun koşusu hakkında yazacak bir yazım olmayacak, ne bugün ne de başka bir zaman, on bin metrelik Avrupa koşusunu kazananın adı Bert Buchner olmayacak... Ama kim, Bert değilse kim, şiddetli rüzgârın altında, başları öne eğik, ateş edilmesini bekleyen sekiz koşucudan hangisi? Belki Hellström, fazla zorlanmadan eleme koşusunu kazanan atlet, pisti hafif, dengeli ve yumuşak adımlarla geçen koşucu, tıpkı hemşerisi ünlü Gunder Haegg gibi koştu, evet, bu yarışı Hellström kazanabilir. Ya da Opris, otuz dakikadan biraz daha kısa bir sürede koşan kıvrırcık saçlı Romen veya Seaborne, atletik İngiliz, üç çocuk babası, belki de Musso, uzun bacaklı ve meşin renkli İtalyan'ın da şansı var. Ah, tümünün şansı var, ikiz gibi görünen Danimarkalıların da, İsviçreli Megerlein'in da Bert'in karşısında şansı var. Onlar için her şey olabilir, bu yarışı

şın ne getireceği bir tek Bert için kesin, belli olan tek şey onun yenilgisi... İlerde, dış çizgilerin önünde gülle atıcılarının yarıştığı kirli kırmızı çemberde yeni bir rekor kırılıyor, buradan görebiliyorum, gülle en uzakta-ki işaretin yaklaşık yarım metre ötesine ağır bir kurşun gibi düşüyor, evet, bu yeni bir rekor olmalı. Hakemler çok hızlı davranıp çelik metreyi çemberin kenarından güllenin düştüğü yere uzatıyorlar, bir şenlik havasındalar, Polonyalı atlet güllenin yanına çömelerek sonucu okuyor, ardından ayağa fırlıyor, sevinçle kollarını havaya kaldırarak geri geliyor. Başarısı kesinleşti artık! Alkışlar, kayıp alkışlar, çünkü çok az seyircisi var, çoğunluk startı bekleyerek gergin bir hareket-sizlik içinde beyaz çizginin önünde duran sekiz atleti izliyor. Larsen tabancayı havaya kaldırıyor. Bert nerede? Tamam, Musso'nun yanında duruyor, İtalya adına yarışan ve son ataklarıyla ünlü kahverengi adamın. Ah, Bert neredeyse atleti kadar beyaz olan teniyle Musso'nun yanında nasıl da umutsuz görünüyor! Ve ötekilerin yanında, başarıya alışkın Seaborne'un, hatta Megerlein'in yanında omuzları ne kadar dar! Gerçi bunun önemi yok, Bert bir koşucunun yüreğine ve ciğerlerine sahip, çok koşu kazandı, gazetemde onun başarıları hakkında çok yazı yazdım, ama artık yüreği ve ciğerleri fazla yaşlı... Islak çimler, güneşin altında pırıldıyor, dönemeçteki bez pankart göz alıyor. Ne zaman ateş edecek? Yarış öncesindeki bu dayanılmaz baskı, titreyen eller, midede giderek hareketlenen bir taş parçası, haydi Larsen, ateş et, piste çıkar onları, cehenneme girmeleri için serbest bırak! Yarış pisti, bir cehennem çukuru gibi orada duruyor. Yeter Larsen, tetiği çek, hepimizi rahatlat artık! Start hakeminin sınırları çok sağlam olmalı, hatta sınırları hiç olmama-lı... Sonunda ayak ucunda yükseliyor, şimdi, şimdi, işte tetiğe bastı, atış çok hafif, neredeyse hayal kırıcı, evet, ama yine de bu atış bir kurtarıcıydı, rüzgâr tabancanın

ağzında tüten ince dumanı dağıtıyor, tabanca aşağı iniyor ve tribünlerde rahatlamış bir uğultu dolaşiyor, hissedilir bir soluk alma, baskı ortadan kalkıyor. Ben de onlarla birlikte yarışmak üzere startı beklemiş gibiyim... Koşucular yola çıkmış, ilk dönemece girmek üzereler. Cehennem kapısından geçiyorlar, içerdeki cehennem mi, dışardakinin mi? Zor bir pist, öğleden önce sürekli yağmur yağdı, bu yüzden de bu yarıştan bir rekor çıkmayacak, hayır, yalnızca kazananlar olacak, birinci, ikinci ve üçüncü. Dönemecin çıkışında rüzgâr hiddetle onları yakalıyor... İçlerinden biri, bu yarıştan daha fazlasını kaybedecek, ama nasıl, yenileceğini bile bile nasıl koşabilecek? En önde, ayak ucunda yükselmiş, çekiç gibi adımlarla, kolları yukarda, evet, Bert dış çizgilerden aşağıya böyle koşuyor, enerjik ve sert, adımlarını tüm gücüyle sıklaştırarak. Ne yapmaya çalışıyor? Mağlubiyeti şimdiden kabullendiğinin belirtisi mi bu? Evet, mağlubiyet baştan beri kendini gösteriyor. Bunun farkında olmak onu atak yapmaya zorluyor, rakiplerinin tehdit edici ayak seslerini arkasında duymak, yakıcı soluklarını ensesinde hissetmek istemiyor. Bert kendinden kaçabilmek için onlardan kaçıyor... Dış çizgilerin kenarında duran eski antrenörü Wiegand, onu onayladığını gösteren bir işaret yapıyor eliyle, iyi, demek ki Bert bir plana uygun olarak koşuyor, ancak mağlubiyet zamanı geldiğinde planlar işe yarar mı? Neyse ki çılgınlığı bulaşıcı değil, onun öne geçmesine izin veriyorlar, çünkü bir anlamı olmayan atağının bedelini ödeyeceğini biliyorlar. Bert'in hemen ardından gelen Seaborne bunun farkında ve pistlerin kırmızı saçlı, çilli kurnaz tilkisi Hellström, sakın bir şekilde koşan İsveçli, ikisi de bunu biliyor... Stadyumun üzerinde homurtulu daireler çizen çift kanatlı uçağın rüzgârda dalgalanan reklam bandı: "Pipo içenler neden başarılıdır?" Rüzgâr uçağı sallıyor, gölgesi çim alanda, koşucuların üstünde dolaşiyor.

Bert ikinci dönemece giriyor. İtalyan koşucu Musso gülümsüyor, görüyorum, pervasız yüzünde koşu başladığından beri kimin galip olacağını biliyormuş gibi bir ifade var. Yoksa yalnızca sırtıyor mu? Belki de zorlanmanın yarattığı donuk bir ifade, ne olduğunu daha sonra anlayacağım, çok daha sonra. Henüz ilk turdalar, oysa koşulması gereken yirmi beş tur var. Alkışlar şimdiden mi başladı? Evet, bariyerlerden öne eğiliyorlar, alkışlar fısıkyeden çıkan sular gibi piste dökülüyor, Bert omzuna doğru eğdiği başıyla öne geçerken vahşi sesler, çığlıklar duyuluyor. Ah, onu henüz unutmamışlar, başarılarını, onlara bağışladığı esrik mutlulukları... Ona her baktıklarında zafer kavramını düşünmeye alışmışlar. Ama kaybederse –kaybedecek, kaybetmeli–, onları hayal kırıklığına uğrattırsa ne yapacaklar? Ritola gibi, Kuscozinski gibi onu da unutacaklar mı? Evet, unutacaklar, çabucak ve dönüşü olmayan bir şekilde, onlar için yalnızca son koşunun önemi var, bir koşucu son koşusuyla eşdeğer, şimdi alkışlarıyla onun peşine düşüyorlar, Bert onların alıştıkları durumdan vazgeçmek zorunda kalmamaları için, bu kez de onlar için kazanmak zorunda... Yalnızca son koşunun önemi var. Oysa hatırlıyorum, onun ilk kez nasıl koştuğunu hâlâ görüyorum, asla unutmayacağım, tutsak kampındaki sakin akşamları, rüzgârın sessizliğini, yorgunluğu, en çok da siyah su hendekleriyle bölünmüş ve yeşil kabarıklık setlerle sınırlanmış, ardında denizin hiç durmaksızın aynı tekdüzelikte uğuldadığı o düz araziye. Schleswig-Holstein'daydık, Husum pek uzakta değildi ve biz, mide hastalarından, diyet savaşçılarından oluşan bir bölük, çayıra yayılmış çadırlarımızın önünde, miskin bir ufuk ve dört genç nöbetçi tarafından çevrelenmiş olarak yatıyorduk. Bert ve ben kayıptık, birliklerimizi kaybetmiştik ya da birliklerimiz bizi kaybetmişti, gerçi pek de önemi yoktu bunun... Bir jip, bizi tozlu bir köprünün üzerinden art arda toplayarak düzenli bir

tutsak kampına, diyet kahramanlarının yanına götürmüştü. Savaşın bitmiş olmasına rağmen, kayıt için bir çadırları vardı hâlâ, yazıcının her yanı dökülen, tamire muhtaç çadırı... Kızkuşları, çayırı kirli mantarlar gibi kaplayan çadırların üstünde açılar çizerek uçuşuyor, bezgince kanat çırpıyorlardı. Kayıt masasına giderek yatağına uzanmış, yüzü lekelerle dolu mide hastası yazıcıyı selamlamıştık. “Yiyecek istemediğiniz sürece size hiçbir itirazım yok!” demiş, ardından da sinek kovalar gibi elini sallamıştı. Mide hastası bölük başçavuşu bizi çadırın girişinde bekliyordu, yatacak iki yer göstermişti... Baş başa verip uyuduk, Bert iki gün ve iki gece uyumuştur, uyurken inlediğini duyuyordum, gergin yüzünde derin bir yorgunluğun gölgesiyle korku dolu bir savunma, reddetme ve itiraz ifadesi vardı. Nasıl da yavaş soluk alıyordu... Çelimsiz göğsü hiç kıpırdamıyor gibiydi. Elleri bedeninin iki yanında gevşekçe duruyordu, parmakları içe kıvrılmıştı. Onu tam bir yenilgiyle, istemsiz bir şekilde uyutan yorgunluk nasıl da büyük olmalıydı! Uykusu dilsiz bir teslimiyetti... Yanında yatıyordum, soluk alıp vermesine kulak kabartıyor, devam edememesinden kaygılanıyordum. Gün boyu çadırın tavanına bakıp ani hareketlerle tavana tırmanan atsineklerini izlerken, ara sıra ona göz attığımda genç yüzündeki çökmüşlüğü görmek korkutuyordu beni. Dışarda, ılık güneşin altında, tuzlu havada diyet savaşçıları oturuyor ve sonu gelmek bilmeyen konuşmaları dinliyorlardı, anlatacak bir şeyleri olan ya da olduğunu sanan herkes konuşmalar yapıyordu. Ah, çadırın arkasından gelen sesleri hâlâ duyar gibiyim... Heinrich Heine’yi titizlikle eleştiren Alman dili uzmanını, pratikteki deneyimlerini tüm bölük avukat olacakmış gibi ayrıntılarıyla anlatan boşanma avukatını, evet, günün birinde tüm bölüğün gözlerini çekik yapmasından korktuğum Japon dili uzmanının cıvıldaayan sesini... Bert arada bir uyanıp gözlerini açarak dışarda-

ki konuşmalara kulak kabarttığında onu canlandırmak, teşvik etmek için gülümseyerek birlikte dışarı çıkmayı öneriyordum, ama uysalca başını sallayarak reddediyor, yeniden uykuya dalıyordu. İniltilerini duyuyor, bazen yüzünde korku dolu bir savunmanın izlerini görüyordum... Sabun ve bisküvi, evet, yazıcı sabun ve bisküvi vermek üzere bizi dışarı çağırdığında, Bert ilk kez ayağa kalkmış, keçeleşmiş battaniyesini katlayıp çadırdan çıkmıştı. Soğuk bir sabahtı, güneş henüz solgundu, ayaklarımızın altındaki çayır ıslak ve yumuşaktı. Bert yeşil alanı bölen su hendeklerinden birine doğru uzaklaştı, aceleyle kazağını ve gömleğini sıyırıp İngiliz nöbetçinin bakışları altında bir anlık duraksamanın ardından sert hareketlerle ve keyifle yıkanmaya başladı. Sonra geri geldi, çadırın önünde kurulanıp giyindi ve “Şimdi sıra bisküvilerde!” dedi. Kayıt çadırının önünde dizilerek sessizce sıramızın gelmesini bekledik, sıra tam bize geldiğinde yazıcı bisküvi dağıtan iriyarı görevliye işaret ederek “Yarım porsiyon!” dedi, yarım porsiyon aldık. Bisküvi ve sabunlarımızla birlikte uzaklaşarak soğuk sabaha karıştırdık, bisküviler yenilirken çıkan sesler ve çıtırtılar tüm çevreyi kaplamıştı, sanki çayırdaki tüm tavşanlar yemek yeme yarışını yapıyordu. Her yerde bisküvi yeniyordu, oturarak, yatarak, hatta yürüyerek... Çadırımıza döndüğümüzde Bert’in elinde yalnızca kuşkuyla kokladığı gri renkli sabun kalmıştı, sonra birdenbire onu da fırlatıp siyah su hendeğine attı. Aç olduğunu görüyordum... Birlikte diyet kahramanlarının küçük ateşler yakarak ısırganotlarını pişirdikleri yere gittik, ısırgan çorbası, çamurumsu ısırgan lapası... Isırganları bisküvilerle birlikte pişirmeyi deneyenler de vardı. Bert hamarat ısırgan aşçılarını izledi, onları selamladı, ama çağrılarını geri çevirdi. Yeşil, yalnızca yeşil vardı çevremizde, koyu bir yeşilin içindeydik, derin ufkun ışıkları yeşildi, yemek kaplarının rengi bile yeşile dönüşmüş-

tü... Çayırın çevresinde çürümüş kazıklarla desteklenen paslı dikenli telden bir çit vardı, her akşam bu çit boyunca yürüyorduk. Bert dikenli tellere takılmış at kıllarını dikkatle çözüp cebine koyuyor, çadıra döndükten sonra da bu kılları örerek sopanın ucuna takılacak bir ağ yapıyordu. Hendeklerin çevresinde yaptığı yürüyüşlerde ona eşlik ediyordum, at kıllarından ördüğü ağa bakarken yüzünde aydınlık bir beklenti oluyordu. Ona her şeyi unutturan umuttu bu, çadırları, açlığı ve uykularında karşı çıktığı her şeyi... Hendeklerin çevresinde ağır ağır dolaşp balçıklı zemini yoklarken hep yanındaydım. Otların arasında adeta süzülerek akar gibi hiç sarsılmadan, gürültü çıkarmadan hareket ediyordu. Bert, Polonya sınırındaki ormanlardan geliyordu, Polonyalı salıcılardan ağları çevirip balık yakalamayı öğrenmişti. “Balığı ağa her zaman önden sokmalısın,” diyordu, bunun nedenini anlıyordum. Balığın arkasında hareket eden bir şey olduğunda, kaçma içgüdüsüyle ileriye fırlıyor ve ağa girmiyordu, çünkü balık için tehlike her zaman arkadan geliyordu. Ağ başına geçtiğinde ise sessizce yerinde duruyordu, ama ağın balığa değmemesi gerekiyordu... Bert işaret edince yanına sokulmuştum, çukuru örten yeşil otların altında ağzı ördek gagasına benzeyen bir turna balığı vardı. Bert önce ağı ağzına götürerek ıslatmış, ardından suya indirmiş, balığın başının önünde birkaç saniye tuttuktan sonra hızla çekmişti. Bana göz kırparak çırpınan balığı çayırın ortasına fırlatıp atıvermiş, sonra da iki eliyle birden tutup bakmıştı. Küçük turna balığı, güneşin altında parlıyordu. Bert, tek bir sözcük söylemeden balığı hendeğe geri götürüp suya bırakmıştı... Turna balığı açlığımıza çare olmamıştı belki, ama varlığı Bert’in açlığını bastırmıştı en azından. Bert onu öldürmemişti, bir süre suda tuttuktan sonra avuçlarında hızla çırpınan balığın kaçmasına izin vermişti. Hayır, öldürmemişti onu. Günlerce hendeklerin çevre-

sinde dolaşmayı sürdürmüştük, yılan balıkları yerlerinde durmuyor, çamurlu zeminde yavaş yavaş dolaşıyorlardı. Her seferinde, Bert ağı tükürüğüyle ıslatıp suya daldırınca ürkererek çamurun içine kaçıyorlardı, kırbacımsı yüzgeçlerinin devinimi, suda siyah bulutlar oluşturuyordu. Kabarcıklar, sarsıntılarla suyun yüzeyine yükselip gevşek çamur dibe çökerek miskince süzülürken, Bert beni oradan uzaklaştırıyordu, çünkü yılan balığının kendini güvende hissettiği çamurdan ancak karanlıkta ayrılacağını biliyordu. Hendeklerdeki turna balıkları çok küçüktü, yılan balıkları elimizden kaçıp kurtuluyordu. Günler bisküvi ve beklentiyle geçerken açlığın Bert'in yüz çizgilerini keskinleştirdiğini görüyordum. İki kez setin alt kısmına, turba göletine gitmeyi denedik, Bert orada daha büyük bir turna balığı bulacağına inanıyordu, nöbetçiden iki kez bizi bırakmasını istedik, gerekli görüyorsa bize eşlik edebileceğini söyledik, ama genç nöbetçi kederle bakarak başını salladı, evet, kendisinin de uyması gereken bir yasağı uyguluyordu bize. Balık bulamayınca çaresizlik içinde taze eyirotu arıyor, çayıra uzanan yolun üzerinden tozlu ısırganotları toplayıp yıkayarak Bert'in içine bisküvileri de kattığı yeşil bir lapa pişiriyorduk, evet, yedikten sonra da adeta içimizde bir şeylerin patlayacağı korkusuyla sessizce birbirimize bakarak bekliyorduk. Ne ilkbahardı ama... Gökyüzünde tek bir bulut yoktu, rengi buğulanmış bir balığın derisi gibi soluk maviydi, bentin yeşil yükseltilerinin arkasında görmediğimiz, ama orada olduğunu bildiğimiz deniz vardı. Kokusunu duyuyor, dalgaların tekdüze gürültüsünü, birbirine çarpan taşların sesini dinliyorduk. Çadırların arasında hüküm süren uyum, mutlak bir paydosun uyumu, yakılan küçük ateşlerden yükselen barışçıl dumanlar... Bert boşanma avukatı olmak istemiyordu, benim de Japon dili uzmanı olmaya hiç niyetim yoktu, çadırda yatarak dışardaki konuşmaları din-

lerken atsineklerini izliyor, yalpalayarak tavana çarpan yabanarılarının vızıltısını dinliyorduk. Özellikle geceleri, Bert'in sorgulayan gözlerle beni izlediğini fark ediyordum, gözleri çadırın karanlığında parlıyordu, hareketsizdi, soluğunu yüzümde hissediyor, kollarının arasından uzun uzun bana bakarken, uyur gibi yapıyordum... Sonra bir sabah –her sabah gün ağarırken uyandırılıp çadırlardan dışarı çıkarılıyorduk–, onun çitin dışında duran iki tanka korkuyla baktığını gördüm. Tankların namluları çadırlara çevriiydi. Sıraya girerek soyunmamız gerekiyordu ve biz diyet kahramanları, soğuktan donarak sisli sabahın içinde dururken tanklardan birinden çıkan bıyıklı subay yanımıza gelerek kollarımızı havaya kaldırmamızı istedi, ardından da koltukaltlarımıza dikkatle bakarak sıraların önünden geçmeye başladı. Bert yanımda duruyor, tüm bedeni ve ince dudakları nefretle titrerken sürekli tanklara bakıyordu, kaçmak için bir fırsat arıyormuş gibiydi... Subay hiç kimsenin yüzüne bakmadan ağır ağır kontrolünü sürdürdü, tutsakların koltukaltlarını kontrol ettiğini, hoşnutlukla başını sallamasını hâlâ görür gibiyim... Bert ince dudaklarını sımsıkı kapatmış bekliyordu, boyun kasları gerilmişti, o sırada binbaşı –evet, bir binbaşıydı– yanımıza geldi, Bert'in önünde durdu, uzun, çok uzun durdu ya da bana öyle geldi, böyle düşündüm, hayır, hiçbir şey düşünmedim, yalnızca binbaşının yüzüne baktım, kendini kusursuz hissetmenin rahatlığı, yüzüne damgasını vurmuştu sanki, uzun çenesi, araştıran gri gözleri... Evet, bu gözler Bert'in üzerinde, onun çelimsiz göğsünde durunca sakinleşti. Alçak bir sesle “Adınız?” diye soruşunu duydum, hemen ardından da Bert'in yanıtını, İngiliz binbaşı ona bir süre baktıktan sonra aniden uzaklaşverdi. Kan grubunun işareti olan küçük izleri arıyordu –bunu sonradan öğrenmiştim–, ancak aramızdan kimsede bu izler yoktu. Binbaşı tanklarıyla birlikte gözden kaybol-

du... O gün Bert hiç konuşmadı, hiçbir şey yemedi, gözlerini tavana dikerek çadırda yattı, akşam da aynı şekilde yatmaya devam etti, kolları başının altında kenetlenmiş, getirdiğim ısırganotu lapasına hiç dokunmadan. Gece boyunca gözleri yanı başımda parlarken yine beni izlediğini seziyor, bir şey beklediğini ya da umduğunu hissediyordum, ama hiçbir şey söylemeyip gözlerim yarı kapalı, yanında yatmaya devam ettim... Bir ara parıldayan gözlerini üstümde hissedince korkuya kapıldım, yerinden doğrulup sessizce yaklaşarak yüzüme doğru uzanmıştı. “Uyuyor musun?” diye sordu, uyanık olduğumu görmesine rağmen. Sonra fısıldayan sesi, ah, fısıldayabiliyordu, belki o anda fısıldamak zorundaydı, bunu yapması kolay değildi, hayır, büyük olasılıkla karanlık yüzümü gizlediği için yapabiliyordu. Kendi yarattığı sessiz bir dehşet... “Tankla beni almaya geldiklerini sanmıştım,” dedi, bir süre sonra bir ad fısıldadı, ses çıkarmadım, gözleri hâlâ üzerimdeydi, sanki uzaklardan bir yanıt bekler gibi kulak kabarttı, ama Viktor –söylediği ad buydu– onu yanıtlamadı. Viktor da Bert gibi Polonya sınırındaki ormanlardandı, ikisi de Grabowen’de büyümüşlerdi, ülkelerinin o büyük yalnızlığında hep birlikteydiler, okulda, bölüklerinde, her yerde. Birlikte oldukları zamanları, sözcüklere gereksinim duymadan oluşan, tüm duvarları aşabilen, birlikte düşünmelerini ve anlaşmalarını sağlayan o saf, katışıksız arkadaşlıklarını anlatışını hâlâ duyuyorum. Ne tuhaf, Bert’i ilk kez o tozlu köprünün üstünde, jipin bizi bulduğu yerde gördüğüm anda onun asker kaçağı olduğunu düşünmüştüm ve Bert aynı şeyi fısıldıyordu şimdi... Savaşın bitmesinden birkaç hafta önce bir gece Viktor’la birlikte kuzeyden, Danimarka’daki komutanlarının işkencesinden kurtulmak için nasıl kaçtıklarını anlattı. Silahları yanlarındaydı, ormanlardan gelmişler ve yine ormanlara sığınmışlardı... Gün boyunca yeşilliklerin içinde nöbetleşe

SIEGFRIED LENZ

EKMEK VE OYUNLAR

ROMAN

Uzak mesafe koşucusu Bert Buchner spor yaşamı boyunca sayısız rekor kırmış, adı başarı ile özdeşleşmiş bir sporcudur. Ne var ki başarının doruğunda olduğu günler artık geride kalmıştır; Buchner şimdi bir dönüm noktasındadır. Acaba son bir yarış daha kazanabilecek midir?

20. yüzyıl Alman edebiyatının en önemli yazarlarından **Siegfried Lenz**, II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde geçen *EkmeK ve Oyunlar* adlı romanında, başarıyı mutlaklaştıran modern toplumda insan varoluşuna ayna tutuyor. Lenz, yarışmanın başkalarıyla değil, kendiyile yarışmak anlamına geldiği, insanın tek rakibinin yine kendisi olduğu bir toplumun, bireyi içine düşürdüğü açmazı deşiyor. Tutunabilmek için yarış, rekabet ve mutlak başarıyı olmazsa olmaz sayan toplumun acımasız yönünü, daha 1950'lerde spor dünyasından çarpıcı bir örnekle gözler önüne seren *EkmeK ve Oyunlar*, çağdaş romanın öncülerinden Lenz'in en seçkin yapıtlarından sayılıyor.

EkmeK ve Oyunlar'ı, Ayşe Sarısayın'ın Türkçesiyle sunuyoruz.

ISBN 978-975-07-0973-9

9 789750 709739
<http://www.canayinlari.com>